

Josef Braun

V
*poddanství
vladyckém*

www.eknizky.sk

V poddanství vladyckém

Josef Braun

V nízkou jizbici s chatrným, dřevěným stropem vkrádaly se jediným malým okénkem poslední paprsky hasnoucího dne jarního. Ledva bylo lze rozeznati vážné rysy v tváři mladého muže, usednuvšího k posteli a starostlivě tulícího se k starobné ženě bledých, ustaraných lící, šedivých, rozpuštěných vlasů. Odpočívala na holé slámě, přikryta hrubým útržkem plachtovým.

„Nu jak je ti, matičko?“

Mladý muž naklonil se ještě níže, tak že stařena dobře mohla rozeznati v jeho tváři všecku tu starost, něhu a péči srdce dětinného. „S milostí Páně lépe,“ odvětila slabým hlasem, hlavu nadzvednuvši. „Snad přece se dočkám máje. Ale ta zima! Všecka se chvěju. Fučí mi to sem z lesa dveřmi, stěnami i stropem. Ó, že jsi i poslední kožich po otci prodati musil! Ale — toho hladu. Ten mučí nejhrozněji — — —“

Mladý muž mozolnou dlaní své pravice rychle přejel si čelo i oči, jež jako z nenadání se mu zakalily.

„Dá Bůh, matičko,“ zašeptal po chvíli, „že hlady už neumřeme. Vždyť léto jest tak nedaleko. Tobě přece nějaké sousto denně seženeme, a já s Alenou“ — dodal s trpkým úsměvem — „nasytíme se teď při jarním robotování když ničím jiným, tedy nadávkami rychtáře a panské čeládky.“

„Ó, toho škůdníka! A pořád je takový?“

„Ne-li horší. Dělá jakoby byl sám Milost' — A na mne a na Alenu zvláště — —“

„Nezapoměl na otce — —“

„Dozajista ne. Spílá mi bez příčiny zpurníků, zbojců, lapek, až kolikrát Alena nad tím při práci potichu si zapláče. Oh, jen co budou roboty skončeny! Pak si na „drhniku“ zaseju oves, na odpočatém úhoru nad studánkou žito, a bohdá bude nám lépe.“

„Ba, už je svrchovaný čas — ale kde mešká Alena tak dlouho? Vždyť se již úplně setmělo —.“

Stařena sotva pronesla poslední slovo, na záspi ozvaly se chvatné kroky a do jizby vkročila mladá dívka štíhlé postavy v nuzné kordulce. Jindy přibledlá úměrná její líc byla zruměněna. Modré její oko svědčící o nevinné mysli a čistém srdci, upjalo se s dětinnou péčí a láskou na tvář nemocné ženy a lesklo se dnes jakoby tajenou radostí a tlumeným duše rozrušením.

Sotva dechu popadala.

„Kde tak dlouho?“ tázala se stařena, kterou byla dcerka upřímně pocelovala.

„Na výprosu v Suchdole. Šlo to z těžka a proto jsem se zdržela. Ubožáci po té lonské neúrodě sami skorem nemají ničeho. Říkám, že nechci zdarma a jen tak zhola bez zásluhy, jen aby práci po domě mi ukázali, že ráda vypomohu.“

Ale v každém stavení lidí domácích dost, jenom chleba málo. Míním, že už skorem všickni mne neradi vidí do vrátek vcházeti. Však ve zlé jim nevykládejme!“

„Není divu,“ podotkl mladý, pokročiv k sestře, „pan Jan nechce aby zbujněli. Loni po žněch třeba se skoupě urodilo a žádný ze selských nazbyt neměl, musili všecky ječmeny jemu na slady a i ostatní úrodu do panské sýpky, vol nevol za babku prodati. A teď nic to k svědomí svému nebéře, mrou-li hladý. Nedal bych přece naši Dobřenskou vrchnost i při tom krutém rychtáři ani za šafářství na Suchdolské tvrzi. Přinášíš ale přece něco? Matička od rána neměla v ústech, já také ne, a ty sotva — —“

Dívka po té vyňala z hrubé zástěry kus černého chleba, jež bratr dychtivě rozdělil na tři díly. Největší podal matce. Byl to nahořklý, ovesný chléb tvrdý, div dásně neskravavěly; ale hlad výborně těm třem lidem jej okořenil. Mlčeli při skrovné trpké večeři, ale jako by si byli řekli, mysl jejich mimoděk zaletěla k osamělému, nízkému rovu u hřbitovní zdi Vysokého kostelíka, kdež odpočíval jejich otec, Jakub Záhora. Sešel s tohoto světa smrtí, jakou, dle jedněch, sám si byl uchystal, dle druhých sobě nezasloužil. Bylť Jakub Záhora poddaným pánů Dobřenských. Patřila mu právem poddanským ve vsi Vysoké[1] první chalupa s kraje, když se jde do Suchdola a s ní něco dobrých pozemků, tak že, ač do úpadu lopotiti se musil, přece nouze nikdy s rodinou svojí nepoznal. Neštěstí bylo by o chalupu Záhorovu nikdy ani nezavadilo, kdyby starý nebyl býval „divného myšlení“. V tvrdé jeho hlavě zrodilo se vždycky něco, čemuž spolurobotníci, když jim to vykládal zpola se souhlasem a zpola s bázní přitakovali. Kdyby to tak byl slyšel J. Mť. v Dobřeni, kterak Záhora cosi rozmlouval o panských dřících a o lidských duších potlačených robotníků! A všecko šlo dobře, dokud na Dobřeni milostivá vrchnost si nevzpoměla po příkladu J. Mti. samého krále v královských městech i na vlastním zboží zříditi a osaditi zvláštní rychtáře s novými právy na těžkou újmu lidí kmetcích.

Na Vysoké stal se jím na neštěstí Záhorovo, Bůh ví proč, jakýsi cizí příběhlec, šnorchar nebo rybníkář, kterého pan Jiřík kdesi až za Německým Brodem poznal a pro sebe „zverboval“. Říkali poddaní, že to hotový ďábel, před nímž šíje robotníkův musily shýbat se do prachu. Byla jedna, která nejen že se neschýlila, ale naopak pozdvihla se k boji. Mezi novým rychtářem a Jakubem Záhorou došlo jednou až k zjevné vádě když zbujný rychtář o robotě neslušně vzhlížel a drze mluvil k mladé dcerce Záhorově po celém vůkolí prý nejlepější a nejonačejší ze všech děvic selských, a to v přítomnosti otcově. Tenkrát on, prostý člověk kmetcí, nad úředníkem Jeho Milosti tak se zapomněl, že naň vztáhl pravici s rýčem a proto byla mu nejdříve tato uťata a pak on sám bez průtahu před očima J. Mti. a rychtáře stát. Ani na hřbitov ten „zbojník“ nesměl být pohřben a následky jeho nešťastného činu nesla i jeho rodina... Jíra Tomšů, sedláka z Dobřeně, z té usedlosti vedle rychty nejstarší syn, tím že neutajil, kterak sličná modrooká dceř Záhorova z Vysoké do oka i do srdce mu padla, rychtáře tak na sebe posadil, že před nedávnem aby zbyl se pronásledků, ušel ze vsi a nikdo do dnes neví kam, zdali do „Turek“ mezi dráby vojenské, či mezi chasu potulnou a zbojnou která Boha se spustila a lidi při cestách, v lesích a na samotách přepadá. Od malička po svém nebožtíku strýci, lehké a prudké byl krve. Jeden byl hlas, že ve světě širokém na znejmilejší Alínku zapomene; ale o tom mnozí tuze pochybovali, že by se již nikdy nevrátil. Však on cestičku pod Vysokou na Dobřeň dobře najde, jen až nabude odvahy a dobrých, smělých druhů, říkali. Pak „odpoví“ pánovi t. j. napíše a podstrčí škartici, na níž pod svým a svých druhů podpisem vypoví pánu svému bývalému nepřátelství na život a na smrt — a bude jemu škoditi na zboží i na lidech, tajnými vpády a výpady. Tak na okolních zbožích nejeden smělý synek, nátiskem panským z cesty spravedlivých vypuzený, již učinil a často o tom slyšáno. Pak ať na svůj kaftan rychtář Pýcha dobrý pozor dá, — dodávali k tomu s úšklebkem, — Jíra Tomšovic pověsí mu jej na borovici a jeho v něm. Ale tohoto následku otcovy proviny Alena méně vzpomínala, ač i jí nejedna trpká slzička zavlažila líc nad osudem mladého Jíry Tomšova. Věděla dobře že láska prudkého, lehkomyšlného Jiříka s větry se mění a čisté její srdce nezachvělo se dosud vlnou jiného citu, nežli byla láska k nešťastnému otci, k matce i k bratrovi. Tím více ale bylo jí žel, že jest bezděčnou příčinou rodinného neštěstí, když po potupné smrti otcově Jeho Milost tři čtvrtin rolí Záhorských se ujal a rychtáře Pýchu jimi podaroval. Ale ani na tom

nebylo dost. Bobeš, když zármutek po smrti otcově poněkud v chalupě jejich polevil a čím dále tím patrněji jevil se úbytek jedněch pracovitých rukou, chtěl Babuši od Palců podle dávné touhy za manželku pojati. Musili se zdavným[2] na tvrz prosit pána Jeho Milost' o povolení ku snění manželskému. Ale rychtář tehdá ani na schody k panskému příbytku je nepustil a za krátký čas Babuše Palcovic oddána šafáři tvrznímu, proti vlastní vůli ale z určitého rozkazu páně a z naléhání svého otce jenž pamětliv osudu Záhorova a nemaje Záhorovi pevnosti, bál se pronásledků panských. Aleně Záhorově dosud srdcem škusne vzpomene-li jak tehdy Bobeš v zoufalství div lebku o stěnu sobě nerozrazil či jak v mnohou chvíli již již byl na skoku, Tomšova Jíru následovati. Ale láska synovská i bratrská zvítězila v něm; zůstal aby matku i sestru v těžkém navštívení tomto chránil.

O, by byl tušil, jak tato sama sobě těžké výčitky činí z toho, že je bezděčnou příčinou těchto pohrom! By byl tušil, jak hledá v mysli své, čím by bezděčnou provinou svou aspoň z části odčinila! A nemohla dosud ničeho nalézti leda až dnes, ten slabý zásvit naděje — —. Pravdať, že tuze slabý a že snad bratr sám jej uhasí — ale pomoci musí z této bídy, toť Alena každým okamžikem hrozněji poznávala.

Poznaliť u Záhorů teprve letošní zimy, co je zle. Málo sklidivše brzo byli o hladu. Záhorka polehovala, až k vánocům nadobro ulehla. Bobeš v Hoře jen s půldruhé hodiny daleké tandlěřům na „Tamarce“ vyprodával kousek po kousku z domácnosti druhdy dosti zámožné, až nezbylo téměř ničeho.

Sousedé Vysočtí, beztoho sami málo majíce, báli se kolem Záhorových chalupy jen šlápnouti natož rodině „zbojníkově“ čehosi poskytnouti. Ještě si tak pro pouhé milosrdí přivolat Pýchu na krk!

Proto Alena byla nucena choditi na výpros k milosrdným a útrpným dolů pod vrch, do nedalekého Suchdola, jenž pod pravomoc pánů Dobřenských

nenáležel. Ale všechno má svůj konec a tak i dary vyprošené byly čím dál tím menší, a dnes Alena byla ráda, že dostala skyvu černého chleba — —.

Ještě dlouhou dobu Alena i Bobeš dleli u lůžka drahé matky, která slabostí přemožena usnula. Bobeš chmuřil čelo a Alena byla zamyšlena. O kterak jen tu do května přebudou! Pak, pak bude jistě lépe. Ale než — —! čelo Bobešovo chmuřilo se víc a více. Dumal. Tu vytrhl jej tichý hlas sestřin.

„Slyš Bobeši! Bylo už hodně šero, když jsem pospíchala okolo Suchdolské tvrze. Přešla jsem ji rychle, když někdo z branky vyšed pospíchal za mnou. Když mne dohonil, poznala jsem že to sám — pan Jan Popel.“

Bobeš prudce vyskočil ze stoličky.

„Neklamala jsi se?“ děl jakoby podrážděn.

„Jakž bych se klamala,“ klidně odpověděla, „vždyť se mnou mluvil — a jak přívětivě, mírně a milostivě — —“

„Nemožno!“ odporoval Bobeš. „Vždyť to týž rytíř, kterémuž pan Jiřík ze Vchynic na Horách Kutných bez trestu a po pravdě nadal, od kata vyprošených. A pan Jan nemohl a nesměl jej pro nářek cti na soud pohnati.“

„Ach, Bobši, proč se tak durdiš? Neradno všemu věřiti, co zlí jazykové vyprávějí. Zdá se mi — pravdu ti povím — že pan Jan je lepší než jeho pomluvači. Jenom zlí lidé na druhém všechno zlé vidí. Ostatně, kdyby i pan Popel byl takým, za jakého jej vyhlásili — zdaliž není možno, že se nyní polepšil, jak to i v samém Suchdole jsem slyšela? Jak jsem kolem tvrze se mihla, a on dostihnul mne, vlídně

na můj pozdrav poděkoval a jako člověk ctný a rozšafný se mnou promlouval. Ptal se mne, proč vždycky podvečerem chodím podle tvrze. Řekla jsem mu upřímně. A tu mne tuze politoval i nás všecky a řekl, abych, až nejhůře bude, jen do tvrze přišla. V tom se tu namanul písař, víš, ten mladý a zachmuřený, a já, oběma ruce políbila a spěchám dál. Vidiš, že jest hříchem souditi o člověku podle pomluv lidských, a míním, že snad by opravdu, hnut bídou naší pomohl — —“

„Pomohl?“ zprudka přerušil sestru svou Bobeš, hněvně na ni pohleděv. „Víš, ty nezkušené děcko, kdo je pan Popel z Vesce? Ovšem, jak bys ty, šestnáctiletá, mohla prohlédnouti prostopášníka, jenž v hříších předčasně zšedivěl, a jemuž poddaný člověk ještě méně váží nežli našemu rychtáři! Zbystři sluch i zrak, abys poznala, kdo ten pan vladyka, od něhož v lehkověrnosti své pomoci očekáváš. Nebožtík otec nejednou o něm mluvil, když ty jsi ještě v plenkách byla. Pan Václav Popel z Vesce přišel sem asi před třiceti lety odněkud od Kolína. Vyměnili od zemana Pařízka Suchdol za Pařiněves. Jeho bratr, pán na Hranicích, propadl životem, zabiv roku pětačtyřicátého Pařízkova Pavla kdesi v Kolíně na předměstí. Václav, nynějšího Suchdolského vladyky otec, sešel také násilně a nectně. Nic jiného neuměl než potloukati se po krčmách a pijárnách a tam se rváti a sekati. Kdysi na pana Čeňka z Barchova zbraně dobyl. Ten obrany své hledě, Popela probodl. Páni na zemském soudě pak úplně za pravdu mu dali. A pan Jan dosvědčil a dosvědčuje, že nikdy jablko nepadne daleko od stromu. Nebožtík náš otec říkal nejednou, že vše, na vlas vše, co v zřízení zemském zakázáno, pan Jan Popel provozuje. Frej, násilí, hádky, sváry, rvačky — vše mu je obyčejným denním činěním. Do Suchdola bojí se už kročiti i nejsrdnatější z pořádného vladyctva. Tys ještě tehdy nebyla na světě, když pan Mikuláš Nyklásek ze Žitenic přijev v dobré vůli do Suchdola, zde až do krve byl zbit. Tobě pak bylo asi šest let, když někdy po svatém Janě Křtiteli vedla pana Beneše Sekerku ze Sedlič, na kočím voze[3] jedoucího, cesta přes Suchdol. Pan Jan vyběhnuv z krčmy, — beztoho se jinde nezdržuje — zastavil vůz a hákovnici z něho vytrhnuv, přímo po panu Beneši střelil. A nejen doma, ale i na cizí půdě počínal si nejinak. Rok po tvém zrození, jsa hospodou u kéhosi Pražského

měštěnína na Starém městě, zranil tu nebezpečně pana Hanykéře ze Semína. O podobných jeho skutcích z časů novějších marno by ti bylo povídati.

A jak si umí vlastního slova vážiti a smluv dodržovati, dokázal tehdy zejména, když panu Otíkovi z Hodkova něco luk zastavil a z ničeho nic je posekati a seno domů odvézti kázal. Ještě pak za to v Kouřimi panu Otíkovi na zdraví uškodil — A co ten lid, ten ubohý jeho lid od něho zakouší! To my, Dobřenští poddaní jsme proti nim páni! Kdykoli si vzpomenu, co už ti od něho vytrpěli, zpění se mi krev. Nežádej abych ti to vyprávěl. Však beztoho sama mnohé víš — — Ale to ti povím, Aleno, modli se k Bohu, aby tě uchránil jeho drápů, a chraň se ho jako falešného peníze.“

Tato poslední slova Bobešova zněla tak podivně, že Alena ještě o nich přemýšlela, když už y celé chalupě nehnul se ani duch a když jen divoké jarní větry úpíce a šumíce v lesních drvech na vrchu Vysoké, zanášely své rozhovory v bdící její sluch — —. Před duševním jejím zrakem tanula tvář suchdolského rytíře a nezkušená mysl její nemohla a nemohla nalézt v ní stínu přetvářky. Pravda, těžké to věci o něm Bobeš vyprávěl, avšak což nemožno aby se byl pan Popel na pravou cestu obrátil? Slyšela mnoho vypravovati o jeho milostné paní, která prý pravým jest andělem — zdaž tato nemůže býti příčinou jeho obrácení? Tolik zlého o něm Bobeš vypravovati uměl, ale přece neřekl, že by se bylo stalo na zboží páně Popelově to, čím na jejího otce přivoděno strašlivé neštěstí. — — Toť důkaz, že pan Jan lepší Dobřenského pána. On má všeho do hojnosti, tak mírně a přívětivě jí vyslechnul, o pomoci děl — a zde doma tolik bídy kterou ona sama bezděčně zavinila! Ostatně ona sama má odvahy dost, obstáti ve všelikém nebezpečí i kdyby nějaké hrozilo. Odčinila by zkouškou takou své bezděčná provinění na rodu svém —.

Když nazejtří se Suchdolské tvrze a s Vysockého kostelíka rozléhalo se večerní klekání, pospíchal blátivou, úvozovou cestou od Suchdola k Vysoké muž nevyšoké, střední postavy.

Vizte, an chutě vykračuje nedbaje bláta. Tmavé široké spodky, harasové punčochy, dlouhý, zelenavý kaftan, pod nímž něco ukrývá a kolárek, svědčí o člověku ne sice poddaném ale přece ne popanštilém. Obličej v prvních letech mužství svědčící a při tom mužně vážný, s výrazem nevyšlovitelným a v časech těch, kdy obyčejně bylo vídati tváře ztupělé a zbědované anebo zhýřilé, vášněmi a nezřízeným veselím znamenáné, také málo komu pochopitelným; tmavé, jiskrné oči, zvyklé všeho si všimnouti, čelo vysoké a zachmuřené — vše to svědčí o člověku zvláštním, jakým skutečně byl Michal Pech, písař pana Jana Popela z Vesce a na Suchdole.

Tento, chtěje aspoň v něčem před zemaný sobě rovnými panstvu „velkému“ se přiblížiti, měl stále ve svých ač dosti skrovných službách písaře. Když přede dvěma lety i Rašovice byl nucen prodati, tak že mu už jen jediný Suchdol zbyl, přece písaře podržel. Měť tento ovšem pramalou službu a práci, ale za to bylo mu začasť snášeti libovůli a rozmary zemanovy.

Proto málokterý na Suchdole od Havla do Jiřího[1] dodržel, a téměř všickni tvrzc za doby noční opustili z obavy, že pan Jan je po dobrém nepopustí. Ze všech nejdéle tu byl Michal Pech a to proto, že mu bylo líto opustiti panu Mandalenu, druhou manželku pánovu, milou a jemnocitnou, jížto pomáhal snášeti zlý osud. Často raději sám místo ní, provinila-li se čím v očích páně, postavil se před rozzuřence, sám se vinným býti prohlásil a trest podstoupil. Mezi lidem kolovaly o něm divné pověsti, a zejména jediný šel hlas, že pan tvrzní písař je nějakým tajným Bratrem. Tajným proto, poněvadž Dobřenský pán hlásil

se k starému vyznání podobají a pan Popel k luterským. Pan Popel na vyznání Dobřenského, a tento pak na Popelovo nelibě se dívali; oba však jednotvárně nenáviděli Jednotu Bratrskou. A že to bylo v čas kdy páni i nad svědomím poddaných svých panovati chtěli, prohlašující, čí panství, toho náboženství, musili na obou zbožích ti, kdož duchem i srdcem k Jednotě Bratrské Inuli, pečlivě s vyznáním svým se ukrývati. Vždyť chodí tento pan písař vždy sám a sám, ani na okamžik nerozjasní čelo, a pak stalo se nejednou, že potkali jej v polích, an v knize jakési o veliké sponě a kovaných rozích říkal!

Tolik mohu na jisto postaviti, že pan písař byl syn měštěnína Kutnohorského, dolováním schudlého, a že zúmysla, ač nejednen z jeho přátel šašky sobě proto z něho strojil, na venkov se uchýlil.

Hodnějšího pana písaře na všem okolním zboží nepamatovali. Nehrál v kostky, netoulal se v krčmách, nefrejoval, a co nejhlavnějšího — poddané nejen že netýral, ale je co možná před svévolí pánovou chránil a tímto sobě daného práva od poddaných lýtníků vybírati, nikdy neužil.

Hle, všecek na punčochách poblácen již dochází dědiny Vysoké, kdež pak přímo zaměřil do první chalupy. To k Záhorovům!

Bobeš, prodlévaje u nuzného lože své matky, která před chvílí usnula, velice se návštěvou tou překvapil a z počátku pramálo potěšil. Vždyť to snad posel od pana Popela!

Příchozí něco málo po té holé bídě se porozhlédnuv a spící uznamenav, zticha, by jí nevzbudil, pravil k Bobešovi: „Mám s tebou o čemsi promluvit, pojď ven! Však dříve přijmi ode mne z dobré vůle a poctivého úmyslu toto. Zaslechnul jsem o vaší nouzi a proto s paní Mandalenou jsme to sehnali.“

A při tom položil na stůl notný uzel, z něhož na překvapeného Bobeše dva veliké pecny bílého chleba a půl jelení kýty slibně se usmívaly. Pak oba vyšli ven, kde již byl se uhostil temný soumrak. Nebe bylo zataženo tmavými mračny, mezi nimiž toliko v dáli, za Sedlovem, úzký, sinavý pruh se kmital. Vítr na Vysoké divě šuměl a nelítostně na kalenci Záhorovy chalupy potřhané došky rozdíral.

Pan písař, povšimnuv si toho, zahovořil: „Slyš, Záhoro, jako ten vítr neušetří ani posledního majetku tvé rodiny, tak jest i můj pán. Musím už do tvrze, aby se po mne nesháněli, a proto ti řku krátce, abyste se tu měli na pozoru před naším pánem vladykou. Dnes Bůh ví za jakou příčinou, prodléval u nás zdejší rychtář. Jda po nádvoří mimoděk ledacos jsem zaslechl co si s panem Janem povídali. Slyšel jsem tvé jméno a i to, že rychtář pánovi vyprávěl, která jsou tvoje pole. Nevím mají-li, a co mají v úmyslu. Slyšel jsem kolikráte o osudu tvého otce a kolikráte z duše jsem ho politoval. Snad jsi ty také takový, a proto tě časně varuji, abys, na pozoru se maje, sebe nepřeháhlil. Pamatuj, že jsi jen, pravím ti, jenom poddaný.“

Po těch slovech žasnoucímu Bobeši ruku stisknuv, rychle odkvapil.

* * *

Usednuv opět k posteli své spící matky a hlavu do dlaní ukryv, Bobeš přemýšlel o podivných zprávách šlechetného hostě. V tom jím projela hrozná myšlénka.

Ona dosud nepřichází.

„Aby tak — —“ ani neodvážil se domysli. „Vždyť nebožtík otec by nad tím v hrobě obrátiti se musil!“

Něco jej vší silou pudilo ven, tam dolů — — Pohleděv na matku a přesvědčiv se, že pokojně spí, vyšel ven a jako šílený hnál se cestou necestou k Suchdolu.

„Pospěš si Záhoro, pospěš, sic ti zavrou u tvrze branku! Je tam tvá modrooká sestra. Ta jistě panu vladykovi udělala. O kterak s ní laškoval, když před chvíli si ji tam uváděl! A ona šla jako beruškal“

Kvapně se ohlednuv, Bobeš v šeru rozeznal postavu napilého Suchdolského sedláka Hály, jenž kráčel dále do vsi.

O kterak se ubožák zachvěl, div že pod ním nohy neklesly! Ale v tom okamžení již se sebral; po vší útrobě rozlil se mu hněv, nenávisť i hořkost nevyslovitelná. Již na poslední slova písařova ani nevzpomněl. Ano, půjde do tvrze vyrvati sestru ze spárů tomu prostopášníku, byť při tom zhynouti měl!

V divokém běhu, sotva nohama se dotýkal rozmoklé půdy — konečně! — již jest u příkopu, již jest na lávce — — a již vrazil do branky. Leč běda! Těžké dubové dvěře pevně uzamčeny! Pozdě, pozdě. — —

Bobeš zoufale zaúpěl. Ani bolestí nedbaje, jal se bušiti pěstí, jakoby železná byla, až prudké nárazy daleko se rozléhaly.

„Pustá láje!“ ozvalo se po malé chvíli uvnitř, těžký zámek zaskřípěl a před Bobešem stála vysoká, ramenatá postava. Bobeš dobře jej poznal — toť sám pan Popel.

„Jdu si pro sestru!“ zahřměl na vladyku.

V tom pak již rytíř za hrdlo jej chopiv táhl do nádvoří.

Darmo Bobeš se mu bránil. Brzy byl spoután na rukou i na nohou.

„Naučím tě, pse, jak mne, rytíře, máš ctíti!“ řval pan Jan.

„Dolů s ním!“ kázal čeledi, „a svažte jej do kozelce!“

„Jsem poddaným Dobřenské vrchnosti! Nemáte zde ke mně práva!“ zaúpěl Bobeš, ale námitka jeho byla marna. Bylť vladyka mezi tím se již ubíral hřmotnými kroky nahoru do mazhauzu,[2] aby povečeřel. Tam již nad připravenými jídly seděla paní Mandalena — rozená z Bělčic, teprve od pěti let zemanka na Suchdole — i písař Michal Pech, jemuž u stolu pánův místa popřáváno. Na sličné ale drobet utrápené tváři statečné paní zakrýval teď mrak těžké starosti i jakési obavy tklivý výraz tichého odevzdání se, jenž obyčejně po ní se rozhostíval, dodávaje vzhledu paní této nevýslovného kouzla pro každé srdce, které dovedlo zachvěti se i pro cizí utrpení. Písař pak byl v této chvíli o něco více vážnější a zachmuřenější než jindy. Před tím, než pan Jan do mazhauzu vešel, o něčem důtklivě a tiše mezi oběma promlouváno.

„Vítáme Tvoji Milost, bezděky dobrý,“ podle obyčeje pozdravil vladyku Michal.

„Však už dychtivě čekám,“ pravila paní Mandalena, „dnes tu je zvláště něco pro tebe, pane choti. Viz“ — dodala, ukazujíc na několik velikých konvic, — „to náš Michal dostal z Hory od přátel a postavil na náš stůl. Věru, pravá mělničina. Připij na villikum!“[3] Panu Janovi v očích zajiskřilo. O mělničinu ani nezavadil už dobrého čtvrt léta. Nedal se dlouho pobízeti a vyprázdnil jednu konvici takřka jedním douškem. Při jídle pak už pil velmi málo. Spozorovavše to

Michal a paní, významně na sebe pohleděli. Věděliť, že kamsi má ještě po večeři zaměřeno a proto že nechce pít přes míru.

I jali se jej svorně pobízeti do milé mělničiny, takže, rytíř v duchu snad odloživ vykonání zamýšleného plánu, povolil. Vždyť to byla pravá, „vyleželá“ mělničina! Jedna vášeň druhou přemohla.

Říkali staří: Člověka při víně poznáš. Na panu Janovi v ten způsob se plnilo, že pil prudce a mnoho, v doušcích nehorázných — zrovna tak, jak užíval všech ostatních rozkoší tohoto světa. Což pak již dbal na konec této chvíle, jakož i na konec všech těch cest vášní a hříchu, po nichž bezstarostně a vesele kráčel!

Účinek prudkého pití se dostavil velmi brzo. Široká, stopami vášnivého života zřejmě znamenaná jeho tvář zbrunátněla a netrvalo dlouho, kdy pan Jan přebrav natáhl se, po svém nepřilíš rytířském zvyku, pod stolem. Bylť úplně bez vědomí.

Zdalo se, že právě toho písař a jeho paní chtěli dosíci; neboť Pech, zdvihnuv se se svého sedadla a skloniv se k rytíři, jal se bez všech okolků prohledávati mu šaty. „Díky Bohu,“ zaradoval se, našed v pánovu záňadří veliký klíč, jež paní zemance ukázal. „Však jsem dobře viděl, když ji do rohové komnatky uzavíral a pak klíč za ňadra pečlivě uschoval. Lituji, že tímto způsobem jsme jej dosáhli, ale jinak nebylo možno a nebezpečí pro dívčinu příliš veliké.“

„Ta ubožka se asi zaraduje.“

Pak vyšel ven.

Krátce potom z branky Suchdolské tvrze vyšedši, k Vysoké noční tmou ubíhala ženská postava.

Když z večera Bobeš Záhora v neblahém tušení vykročil z chalupy, ani z daleka mu nepřipadlo na mysl, že někdo s hořejší strany by byl opatrně se plížil k stavení. Byl to jistě člověk zlých zámyslů. Vida Bobeše se vzdalovati, potichu se zasmál a sám k sobě promluvil: „Chlape, jakoby tě sám ďábel mně s cesty uklidil. Ted' budou aspoň samy doma a mohu směle — — Jak by se ten Suchdolský rozkatil, by věděl, že jsem já napřed rybník mu vypálil. —“

I ubíral se beze všech okolků k chalupě, ve které stařena, odchodem Bobešovým vzbuzena, udiveně kolem sebe se rozhlížela. V záři malého kahance rozeznala, že jizbice úplně je prázdná. Kde přece jsou?! A což to na stole? Toť kýta a pecny pěkného chleba. Sám Bůh ví, jak se to sem dostalo!

V tom kdosi vešel.

Stařena ulekla se na smrt' — poznalať dobře toho škůdníka zlolajného — rychtáře Pýchu, s jizlivou, rozšklebenou tváří.

Příchozí, rozhlednuv se, „hromobitně“ zaklel. „Holubička pryč, pán si pospíšil, aby mne předešel — — —“ pomyslíl si. Chvíli upjal jedovatý svůj pohled na stařenu, která na loži se vztyčila a proti němu mimoděk vyzáblé skostnatělé ruce vztahovala. Pak pohlednuv na stůl drsným hlasem vzkřikl: „Rci, jak to jsem přišlo!“

„Sám Bůh ví!“ zašeptala stařena, zuby jektajíc.

„Ne Bůh, ale ďábel!“ rozkřikl se rychtář, „však už vím — ty čaruješ! Jsi čarodějnice!“

Stařena beze slova klesla zpět na lůžko.

„Aha, smál se jizlivě Pýcha, „ďábel tě činí malomocnou! Však znám dobře Kladivo![4] Na martě[5] vyznáš!“

Třikrát rukou před sebe křížem zamávav přiblížil se k loži a omdlelou stařenu uchopiv vynesl ji z chalupy v noční chlad a temno.

„Přišel jsem pro mladou a nesu si starou!“ vztekle se zachechtal a hřmotně za sebou bouchnul dubovými dveřmi jizbice. — — —

III

Na promodralém šeřícím se nebi kdesi za Čáslavou rděly se první ranní červánky, když vyšed ze tvrze písař Pech pospíchal ke vsi Vysoké.

Starost, dostala-li se Alena v noci šťastně domů, již tak časně s lože ho vypudila.

Nebyl ani v polovině cesty, když ta, o niž se tak byl staral, přiběhla mu vstříc, všecka pobledlá i uplakaná!

„Pane slovutný,“ štkala plačíc, „v noci nikoho doma jsem nezastala. Teď mi teprve lidé ze vsi naši vyprávěli, že matička u rychtáře —“

A usedavé zaplakala.

„A kde bratr?“

„Sám Pánbůh ví — —“

„Jdi, děvče, domů. Za chvíli tam přibudu.“

A zrychliv krok, písař ubíral se nahoru do vsi.

Za chvíli stál již v jizbě rychtáře Pýchy, který hlučně domácím vykládal, jaká to čest bude, až on řekne, že na zboží J. Mti. pana Jiříka Voděrodského ze Hrušova a na Dobřeni, vypátravše škůdnou čarodějnici, k obecnému dobru ji upálili.

„Vězníš tu, rychtáři, poddanou,“ začal Pech.

„Čarodějnici“ — oslovený dodal zhruba. „Za chvíli odevzdám ji k právu J. Mti. na Dobřeň.“

„A čeho zavinila, komu načarovala?“

„Sobě, pane písaři. Zastal jsem ji právě, ana vyčarovala si panské krmě a — —“

„Není vinna, pravím ti — —“

„O tom rozhodnu já a Jeho Milost!“ prudce a drze rychtář odtušil.
„Ostatně, co tobě na ní záleží? Je poddaná naše.“

Či se ti líbí její dcerka? Toť už jinému náleží! A ten stojí nad tebou!“

Písař na drzého urvalce vážně pohleděv, děl: „Nerad komu zlého připomínám, nechť je kdokoli. Ale tebe, rychtáři, zdá se mi, jako bych už byl viděl. Pamatuješ-li se na pranýř Starého města Pražského a na stínání — —.“

„Slyš, pane slovutný,“ chvatně vskočil do řeči rychtář, na němž bystrozraký písař dobře rozeznal, kterak se zachvěl a pobledl, „pravil jsi, že je nevinna. Mohli by si mě o tom přesvědčiti, pustím ji ihned.“

„Jak by mohla krmě ty vyčarovati, když já, pravím já, rychtáři, za souhlasu paní Mandaleny, choti Jeho Milosti našeho pána, do domku jejího jsem je zanesl, právě když stařena spala!“

„Nu, proč pak jsi to hned neřekl? Račiž se mnou, pane slovutný, vydám ti ji hned té chvíle!“ úlisně hovořil Pýcha, veda písaře přes dvůr ku prázdné stodole, která byla této noci strašným, studeným vězením stařeně, oděné košilí a jedinou sukní.

Za krátkou dobu Alena všecka rozradostněna klonila již pěkná svá líčka nad matkou, která téměř bez vlády na loži odpočívala. V tu chvíli Michal Pech již chvátal z Vysoké k Suchdolu.

Tam, na tvrzi, snášela se nad hlavami všech domácích, nevyjímaje ani paní Mandalenu, hrozná bouře. Byloť první starostí pánovou, jakmile oči byl protřel, podívati se na „lapenou holubičku“, kterou byl z večera pro požití hojného truňku navštívit opomenul.

Leč jaký byl jeho úžas, když nárožní komnatka byla prázdná! Rozlícen procházel se po prázdném nádvoří, čekaje, kdo první mu přijde do ruky, aby si na něm vyliti mohl zlost svou.

V tom vešel brankou Pech.

„Rota psí!“ klel vladyka, „činí na mém majetku, co sami chtějí. Viz, písáříku, někdo mi pustil jatky — a to v noci! Nemáš v tom také prsty?!“

„Mám,“ klidně a vážně odtušil písář, „sám jsem ji pustil. Nebylať Tvé Milosti poddanou — —“

„Chlape, co ti po tom!“ zařval vzteklivec a již vytasiv ocel hnal se na Pecha. Však ten se nezalekl a neustoupil ani o krok.

„Pomni, pane, na Boha a na soud práva!“

Vztek zalomcoval rytířem ještě více.

„Sebeř se, okamžitě at jsi z mého zboží!“

„Jak je ti libo — bez toho je pozejtří svatého Jiří. Ale dříve mi vyplat, co mi náleží.“

„Tobě ještě platit? Měl jsi panskou stravu a kromě toho mohl jsi vybírat od poddaných za lýtníky. Chceš-li, zaplatím ti, ale mečem na plocho!“

„Jsem, pane, rodu měšťanského — jen sáhni. Ale úmluva — —“

„K čertu jdi i s úmluvou! Pravím ti: nebudeš-li za hodinku prázden mého zboží, nohy ti zpřerážím!“

A pan vladyka zlobně se zasmál. Pak odešel nahoru, aby ještě své choti po ránu hněv svůj cítiti dal.

Skutečně asi za hodinu vyváděli Michala Pecha z poručení pánova tři ozbrojení čeledínové ze tvrze. Šli s ním až k Miskovicům, načež on sám v průvodu pacholete, skrovné věci jeho mu nesoucího, pospíchal k rodišti svému, k nedalekým Horám Kutným.

* * *

Záhorových Alena nyní se od lože své matky ani nehnula. Měla sice jíti na robotu, ale bála se opustiti matku. Tato vůčihledě pracovala k smrti. Ona hrozná noc jí dodala. Těžce ji rmoutilo, že ani sama, ani Alena nevěděla, kam se poděl Bobeš. Snad prchl někam do města, nejspíše na Hory Kutny, aby matce něco

vydělal. Ale to by sotva učinil tak náhle, beze vší opovědi, teď, kdy jarní roboty dnes nebo zítra se ukončí, teď, kdy by měl na vlastním zorávati, zasívati a zrno sháněti!

Smutně vždy Alena se rozhlížela, zdali snad někde v okolí neuvidí bratra. Ale nešel, nešel — A ta pole! Každého rána kol nich chodila a div nezaplakala, vidouc, kterak plevel a tráva tu bují. Co to jen Bobeš učinil! Trpká hořkost nyní rozlila se jí po útrobě, kdykoli na Bobeše vzpomněla. Těžko, ale na konec přece jen upevnila se v ní myšlénka, že Bobeš příkladu Jíry Tomšova následoval. Jak jinak vysvětliti jeho náhlé zmizení v této době nejhorší?

Zpomnělť on si na Babušku a — všeho jiného zapomenuv, odešel — —.

Matce vedlo se hůře a hůře. Už byla na shasnutí! A Bobeš pořád nešel.

Bylo to několik málo dnův po sv. Jiří, když Alena přiběhla z venčí domů všecka udýchána a polekána.

Matka, nemohouc již téměř ani mluvit, jen pohnutím očí a tázavým výrazem bledé, svadlé tváře se jí ptala po příčině rozrušení její mysli. Alena nemohla odolati, aby matce nepověděla novinu, že na jich vlastní půdě čeládka Suchdolského pana vladyky oře a seje.

„Můj nebeský Bože!“ potichu zastenala stařena, „ty dopouštíš, aby nás připravili i o poslední?“

Zdalo se, jakoby v ten okamžik jí přibylo síly.

Vzchopila se na lůžku, nedbajíc proseb dceřiných.

„Musím — vždyť to naše jediné, poslední,“ šeptala odhodlaně, „snad se ti čeledínové sami nade mnou ustrnou a zanechají práce. Podepři mne — pojd' —“

A bosa, v nuzném šatě, s hlavou nepokrytou vyšla pomalu ven, podpírajíc se o dceru.

Marně Alena varovala, prosila — stará máť, jakoby v té chvíli všecka nemoc s ní spadla, jinak nedala.

Na zápraží stanuly. Byloť odtud viděti, kterak na nedalekých jejich polích hemží se chasa ze Suchdolské tvrze. Prudký, studený vítr zavál z údolí a zanášel sem smích a křik čeládky.

„Ó Bože, Bože,“ vzdychla Záhorka. Dech se jí skrátil, několikráte prudce vydychla — a bez ducha klesla v náruč naříkající dcery — —.

IV

Minul některý čas.

Jarní práce na polích dávno již skončeny a boží úrodučka po všem kraji usmívala se na člověka plným požehnáním.

Suchdolského pana vladyku málokdy bylo viděti na tvrzi. Ač nejeden vlas mu již byl zbělel, posedly jej opět toulky, krčmy a vůbec starý nevázaný způsob života. Nedbal, že rozhází poslední svůj majetek. Na Hory Kutny nesměl od té doby, co se tam byl povadil s Jiříkem mladším ze Vchynic a proto zajížděl do Kolína. Na sličnou Záhorových Alenu, zdálo se, na dobro zapomněl; — mělt' nyní v městě dosti krásných tváří, které člověku rodu zemanského za lesklý groš do vůle se daly zulíbati. — — A Záhorův Bobeš dosud vězněn na Suchdole. Bylt' pán pevného přesvědčení, až bude u Záhorů nejhůře, že Alena přijde za bratra prosit. Nač tedy teď za ní se pachtit.

Proto Bobeše nepouštěl. Ten ve svém žaláři div si nezoufal. Matka nemocna, k tomu bez ochrany! A co sestra! Kdykoli na tuto pomyslí, všecek se zachvěl. Tak mimoděk napadla mu slova Suchdolského sedláka Hály. Což aby tak — — děvče mladé, nezkušené — — a to sám pan vladyka! — — Bobeš při této myšlence vždy zaťal pěsti a všecek zoufalý procházel křížem tmavou, velikou podzemní komůrkou.

Ale od nějakého času přece aspoň poněkud se mu ulehčilo. Odvážilať se paní Mandalena když pán odjel, k němu do vězení. Tu a tam se ho vyptavši, div nad ním nezaplakala. Od té doby často poslala mu potají něco ze svého stolu na posilněnou, a jak jen mohla, navštěvovala ubožáka. Když jednou pan Jan po celé tři dny mimo dům zůstával, odebrala se na Dobřeň k panu Jiříku Voděradskému, snažně jej nabádajíc „aby poddaného svého z cizího práva a vězení vyzdvihnouti ráčil“. Pan Jiřík Voděradský z Hrušova, vladyka obtloustlý a vždy pečlivě ustrojený, ctně a po sousedsku paní sousedku přivítal a kulaťoučká, vezdy se usmívající jeho tvář zvažněla a o poznání se zachmuřila, když slyšel, že jeho vlastní poddaný na cizím právě vězněn.

Tehdá páni, poddané své sami utiskující, jen v jednom případě dovedli se jich rázně zastati: když přišli k útisku pána cizího. Tu neměli poddaní horlivějšího zastance než ve vlastním pánovi, jemuž dobrá tím dána příležitost sousedské

kyselosti a namnoze i zášti průchod dáti v naději, že při obdrží a protivník trestán bude nejméně pokutou peněžitou, zřízením zemským na ujímání cizích poddaných vyměřenou.

Leč sotva paní Mandalena se vyjádřila, že ten, jenž u nich na Suchdole vězněn, je mladý Záhora, pan Jiřík Voděradský, vzpřímiv tylou svou postavičku, na lysé svoje čelo měkkou, baculatou ručkou několikrát zaklepal.

„Eh, mne zapomětlivého!“ děl nemálo na sebe sama rozmrzen. „O tom Záhorovi vím a teď jsem myslel na jiného. I nech jen paní, nech, mně to věru zhola nic nemrzí, že to můj poddaný. Ať pan choť tvůj mu třeba krk zakroutí! Pak se ta selská čeládka naučí panstvo ctíti! A ten tam zvláště zlého kořene; otce pro zbojnictví dal jsem stíti.“

Často si nyní Bobeš připomínal slov Michala Pecha, že jest jenom poddaným, aby se proti pánovi třeba cizímu neunáhlil. Ó, jak toho nyní litoval! A vždyť toho bezpochyby učinil nadarmo, vždyť tím sestru snad před pánem nezachránil! Vždyť i paní jednou před ním se o tom poměru nějak podivně vyjádřila! To jej v duši pálilo nejvíce — —.

Už mnohý den minul, a vladyka trvaje na toulkách, ve tvrzi ani se neukázal. Paní, odvahy z toho nabyvši, volala za časté vězně nahoru. Ó kterak na něho byla laskava! Těšilo jej to a při tom i děsilo. Snad se vskutku něco stalo, že ona chce bratrovi nahraditi, co sestra ztratila! V Suchdolské tvrzi již páčila jej půda pod nohama. Jen na chvíli se moci podívati tam nahoru na Vysokou, do té první chalupy s kraje! Jen na chvíli! Vždyť už takovou dobu neslyšel z domova žádnou zprávu. Prosíval snažně paní, aby jej pustila — avšak té pán pod „zbitím jí samé, a vyhnáním“ to zapověděl. Věřila, že by byl s to hrozbu vyplniti.

V tom jednoho dne přišel do tvrze jakýsi cizí posel co nejponíženeji oznámit, „urozené a milostivé paní Mandaleně Popelovně z Bělčic a na Suchdole“, že Jeho Mť. její pan choť kdesi u Poděbrad padl v ruce jakýmsi lotrům a šnorcharům, kteří jej „sešrámovali“ tak, že z toho v Poděbradech u dobrých přátel nemocen leží. Aby tedy hned tak jej nečekala. Paní platíc podezřelému poslovi poselného, ledacos si o těch „lotrech“ pomyslíla. — —

Bobeš, dozvěděl se toho, prosil paní úpěnlivě, aby jej pustila.

„Pán hned tak nepřijde a jistě na mne zapomene. A nezapomene-li, rač to svěsti na mne, že jsem se sám vyloupal, — — —“ končil svou prosbu.

Útlcitná paní neodolala.

Za chvíli Bobeš Záhora chvátal z tvrze.

Procházeje Suchdolskou náves opět potkal Hálu. Věru toho jizlivého, málokdy střízlivého člověka jakoby sám ďábel vždy mu v cestu nalíčil.

Dříve se svým otcem jej litovával, když bylo slyšeti, že sedlák Hála jen proto se dal do pijanství, aby zapomněl, že jeho jediná dcerka kýmsi ze tvrze svedena byla.

„Slyšíš Záhoro!“ volal za ním sedlák, „to se mi věru brzy vracíš od pána! Jsi bezstarostný — nu ovšem, tobě to vynáší. K vůli hezké tváři tvé Alenky pán ledacos udělá — třeba i pole zoře a zaseje. Co pak na tom, usouží-li se proto stará matka! Takové bývají děti obyčejně!“

Bobeš cítil, kterak krev prudce žene se mu do hlavy. Věru, měl tisíc chutí pěstí uzavřít zlojdná ta ústa. Ale kdyby ten jizlivec přece pravdu děl! Pak by to bylo hrozné! Ale ne, to nemůže býti pravda! Však se za okamžik přesvědčí, jen co doběhne do kopce, aby viděl na svá pole jejichž úhoření mu způsobilo ve vězení tolik starostí. Jako vítr letěl nahoru. Ha, již vidí — — Či to nejsou pole jeho otce? Mimoděk přešel si pravicí oči, ale — zrak ho neklamal.

Hála děl pravdu — na poli „zadrhniku“ bujel pěkný oves a „nad studánkou“ vysoké žito. „O Bože, Bože — tedy přece to pravda, čeho se děsival!“ Teď již dobře chápe, že matka se utrápila, ač o tom ještě jistoty neměl.

Jako štvaný jelen pádil k rodné chalupě, kde v smutku a slzách zoufalosti den ode dne žila Alena. Tak sama, tak opuštěna. Máť ji zahrabali vedle otce a bratr v dalekém světě se toulá. Snad uběhl za nějakou lárýní. Ó ten poběhlík, ani matce oči nezatlačil. Cit někde ve světě utopil, neboť dávno by se byl mohl vrátiti, byť byl za devaterými horami. Co platno, že to všecko ze zoufalství pro Babuši! Toho trpkého a pevného mínění byla Alena. — — Dnes seděla opět ponořena v trudných myšlénkách, hledíc dumně před sebe malým okénkem do zahrádky, plné pestrých květů v záři žhavého slunce, květův, které druhdy tak pečlivě ošetřovala, ale kterých si nyní nevšímala.

Probravši se z teskných myšlének vyšla ven, na zásep.

A hle, tu z nenadání stál před ní Bobeš, udýchán, ve tváři zarudlý a spocen.

Divoce sestru přeměřiv zahřměl na ni: „Kde máš máť?!“

„Co se ptáš, poběhlíče! Vždyť ti na tom nezáleželo, ani oči jí zatlačiti! Bez toho těžce tebe vzpomínala a — —“.

„Tedy mrtva!?“ vzkřikl Bobeš. „Ó že jsem chvíle této se dočkal! Však jsem to tušil! Ty, dcerko ctná, jsi smrtí její příčinou!“

„Spíše ty — — Hle, jak jsi tam zdivočel! Leč — —“

„Při památce svého otce“ — a hlas Bobešův zněl jako burácení hromu — „odháním tě od tohoto prahu!“

Jdi, hříšnice, už nejsi sestrou mojí, už nejsi dcerou starého Záhory, jenž v poctivosti sešedivěl!“

A vešed do chalupy, Bobeš dvéře u síňky zastrčil na závoru.

Alena dala se venku do usedavého pláče. Teď teprve z té duše litovala, že bratra uvítala v nedobrému. Ale co jen mu to vlezlo do hlavy?! Proč ji vyhání!? Toť něco velikého, hrozného—. Leč vědomí její vlastní nevinny nad slovy a skutkem bratrovým tak ji pobouřilo, že v té chvíli raději by byla do propasti skočila, než aby na dvéře rodné chalupy zaklepala a bratra o odpuštění prosila. Je-li kdo z nich vinen, je to on!

Téměř sama o sobě nevědouc, potácela se v nářku do kopce k lesu — —.

* * *

Usednuv za stůl, Bobeš pojal hlavu do dlaní a dumal — —.

Hle, táž jizba, ve které prožil dětská léta naslouchaje „divným“ řečem otcovým, jimž zpola jenom rozuměl; hle, tamto táž pec, na které s malou Alenkou za veselých, zimních večerů, když venku Meluzina a vánice řádila a dole v jizbě přadleny, pohádky vypravovaly, bujně skotačil, a zde — to prázdné lůžko drahé rodičky!

Hněv pojednou ho přešel a v oku počala jihnouti mu slza za slzou. I bylo mu nad čím plakati — všecka minulost jeho rodiny táhla mu myslí. A teď už zbyl tu sám jediný jen se sestrou! A i tu od rodného prahu odehnal! I počal unáhleného skutku litovati.

Před přimhouřeným zrakem stála matka, jež vždy a všecko pro velikou svou lásku dovedla dětem odpustiti, s lícem ubledlým, se zrakem zpola prosebným a zpola vyčítavým, přimodralé rty lehce se chvěly a zdálo se mu, jakoby ji slyšel: „Tohos neměl činiti — vždyť v ní také tvá krev — — pomni, vždyť to dítě teprve šestnáctileté. Poklesla, pravda; ale třeba nebylo vyhnutí. Soudcem nechť je Bůh, ty máš býti toliko bratrem — —.“

Bobeš pojednou prudce se vzchopil — půda ho tu opět páčila pod nohama jako ondy ve vězení. Vyšel hrubě nevěda kam se po sestře obrátiti. V tom zarazil ho křik — jakoby někdo z Vysokého lesa volal o pomoc. Rychle běžel v tu stranu. Již nebyl daleko od lesa, když rozeznal hlas — Alenin. Volala o pomoc čím dále tím slaběji. Letěl po hlase co mu síly stačily. Již byl lesa na pokraji, když o něco dále na pravo v lesním stínu mihla se mu mužská postava. V rychlosti nerozeznal, kdo by to byl. Jen tak se mu zdalo, jakoby to byl býval rychtář. Za několik okamžiků stanul nad Alenou ana bez vědomí, všecka ve tváři zčernalá, ležela na hebkém mechu.

Bez rozmýšlení pojav ji na záda pospíchal s ní domů, kdež ji uložil na lůžko. Teprve nyní seznal její hrozný stav. Nejen že neznámý lotr ji dusil, on ji též

pobodal na těle. Ó byl to věru zkušený vrah, jenž dobře věděl, kterak hrdlo sevřítí a kam bodnouti, aby oběť na jisto vypustila duši! Až pozdě na noc po dlouhém, marném křísení Alena nabyla vědomí. Sličné její líce byly bledé, oči, druhdy takým ohněm planoucí, strhané. Trpěla hrozná bolestí. Ač s velikým namáháním, přece počala vyprávěti.

Žasnoucí Bobeš se dověděl, kterak uchýlivši se plačky do lesa setkala se tu s rychtářem Pýchou, který cítě samotu vrhl se na ni. Zápasila zoufale s bídným útočníkem. Ten tak hrozně na zdraví jí ublížil.

„Cítím to předobře,“ končila slabým hlasem, „že ranám podlehnu; ale jen když jsem čest svou ochránila a jméno rodičů neposkvrnila. Pán Bůh mi dvakráte pomohl.“

„Ó neumřeš, nesmíš umřítí, Alenko má!“ volal radostně Bobeš, líbaje bledé skráně sestřiny, jejíž nevina rázem se mu zaskvěla. Slzy bolesti i radosti zároveň svlažovaly mu líce — —.

V

S Vysoké vál již vlažný větřík, po vsích dávno již ozývalo se kuropění, a Bobeš ještě bděl u lože Alenky, která teprve před krátkou chvílí upadla v těžký, nepokojný spánek.

Líce jeho byly zachmuřeny a duše těžce sklíčena. Bylť hned z večera ve vsi u Tobiáše, jenž druhdy s povolením pánovým v Hoře se byl přiučil lazebnictví, poprosit ho, aby pomocí svou přispěl sestře. Avšak nadarmo. „Předem, asi před hodinou,“ zněla jeho odpověď, „byl tu rychtář a pod těžkým trestem zakázal mi kam jíti k „poškozenému“. Zvláště ty prý kdybys přišel. Zaslýchť prý, že Alena

umírá! Překvapí prý mne co chvíli, jsem-li doma a šetřil-li jsem jeho zákazu. A pak — jdu už teď na kutě; ráno všichni půjdeme sekat. Suchdolští prý zítra začnou také.“

Ani slova nepromluviv Bobeš odešel. Ó kdyby tak byl ve chvíli té potkal na návsi rychtáře!

V trudném bdění celou noc stráviv nyní div nezoufal.

Aleně rány se jitří — ranhojiče zkušeného potřebuje nevyhnutelně, nemá-li zemřít. Ale kde jen toho?!

Ano, na Horách Kutných jich několik, ale žádný bez vysokého platu nepůjde přes hodinu za město s opovrženým selským chlapem! Kde jen vzít jediného bílého groše, když ani na denár nemá naděje! Však přece má, — spasná myšlénka bleskem projela mu hlavou. Vždyť přece ze všeho jmění otcova zbyla mu pole, k nimž má božské i lidské právo! Ovšem, pán ze Suchdola bezprávně je osil a Bobeš měl v pevném úmyslu úrody té se schválně ani nedotknouti, ale teď, když takové nepředvídané neštěstí přikvačilo, musí a bude k majetku svému se hlasiti! Ano, půjde do Hory, vyhledá tam bývalého panského písaře Michala Pecha, vše mu vyloží a šlechetný ten muž jistě se zaručí lazebníkovi za něho, dokud úroda z otcovských polí v městě nezpeněží! Pan písař zná práva a nedopustí, aby úroda z polí komus jinému než jemu, Bobešovi, pravému jich majetníku, připadla.

Byl by se ihned vzchopil a vydal na cestu, kdyby nebylo spící sestry. Spánku má co nejvíce potřebí; budití jí nebude. Raději vyčká nějakou dobu, až sama se probudí. Doba mýjela za dobou. Chvílemi ubožka ze spaní bolestí zasténala.

Slunce dávno již osvětlovalo poloprázdnou jizbici, když dívka ze sna se probravši, hlavu na loži zdvihla, zle naříkajíc na veliké bolesti.

„Rány se zapalují,“ děl smutně Bobeš, „musím ti vyhledati lazebníka. Půjdu do Hory. Vrátím se co nejdříve.“

A obloživ sestřiny rány pospíchal ven. Kamkoli otočil zrak, všude živo, hlučno a v palném slunci leskly se všude mezi obilným zlatem kosy žnoucích robotníků.

Mimoděk obrátil hled k svým polím. Ale pro Boha! tam jen jen hemží se sekáčů. A hle, jak pospíchají, jak se činí! Nohy pod Bobešem se chvěly, když o něco dále pokročil v před, aby rozeznal vetřelce. Ha, již je dobře vidí, toť Suchdolští!

Mimoděk zoufale sevřev pěsti a v onu stranu zahroziv, bez dlouhého rozmýšlení chvátal kol Suchdola na Dobřeň, aby pán, o němž věděl, že se Suchdolským rytířem ode dávna mnoho dobré polévky nenavařili, se ho ujal v tomto bezpříkladném útisku cizí vrchnosti. Za chvíli stál již v prostranném nádvoří panského sídla, před zavalitým mužem ve skvostných šatech španělského stříhu, v bělostném, silně naškrobeném okruží, který jej pohrdavě několikrát přeměřil. Bylť to sám pan Jiří Voděradský ze Hrušova a na Dobřeni.

„Soused Tvé Milosti pan Popel z Vesce činí mi bezpráví. Seká na mých polích. Ovšem, osil je — ale já jsem ho o to nepožádal a teď rád bych mu za setbu nahradil. K mé úrodě nemá práva, pole jsou má — —.

Milosti, rač ujati se mne — —.“

Panu Jiřímu v sivých očích podivně zasvítlo. Ten Suchdolský, nejen že po sv. Jiří na jeho zboží bezprávně kámen lámal a na svou faru Vysokou voziti dal, on ještě nyní odírá i poddané jeho! Tomu potřebí konečně se opřít!

„A kdo žes ty?“ otázal se pan Jiří a tvář jeho byla o poznání vlídnější.

„Bobeš Záhora —.“

„Tak, tys tedy ten zbojnický syn?! Klid' se mi odtud! Dobře ti pan Popel čini! Aspoň skrotneš! Hoj, chaso!“ vzkřikl na dva čeledíny, kteří z „holomčí“ světnice na nádvoří byli vyběhli, „dejte tomuto rabovi kosu a dovedte ho na robotu. Večer po práci dovedete ho sem. Bude spáti ve vězení za to, že dobrovolně na robotu se nedostavil. Dřív o panské se starati, cháme, rozumíš?! Pak teprv o své!“

„Milosti, rač se smilovati! Mám doma sestru — —“ „— tu svůdkyni zlolajnou,“ vskočil prudce Bobešovi do řeči pán, „kterou musil můj věrný rychtář vlastní rukou potrestati, že o jarní robotě ani se neukázala! A jak prý při tom naň útočila! Div že se jí zbraní ubránil! Je jako tvůj táta a jako ty! Hajdy — neslevím ti ani o mák!“

A již Bobeš vycházel se svěšenou hlavou a s čelem zamračeným mezi dvěma sluhy, kteří jej vedli na pole.

Rychtář, žnoucími robotníky obklopen, zočiv ho, jizlivě po něm se usmál. Bobeš div že neskočil a nezdrtil toho bídníka. Mělt' při tom na paměti sestru, které by zbojnictvím svým jen uškodil. Což by bylo jemu, kdyby ho jako nebožtíka otce ztrestali, ale co ona by si počala! Bez toho neví, jak nyní s ní dítě se bude — —. Už jen Bůh sám může pomoci...

Ruka se mu třásla, když učinil první rozmach kosou. Měřilať tak mimoděk v tu stranu, kde stál Pýcha, posud ďábelsky se usmívající.

S Alenou bylo velmi, velmi zle. Tonula v hrozných bolestech. Rány čím dále tím více se zapalovaly a opuchaly. Nemohla sebou ani hnouti a potřebovala stále čerstvých obkladů. Nuzný to lék a ani toho nikdo jí nepodával. Hlasitě sténala velikou bolestí a litovala, že pustila bratra. Ó, než on se vrátí z Hory, ona snad umře! Křečovitě přitiskla zuby do zbledlých, lehce přimodralých rtů a zavřela oči.

— —

V tom dvéře náhle se otevřely a do jizby vešel host — tím vítanější čím neočekávanější. Byl to Michal Pech, toho času šichtmistr[1] na Horách Kutných. Ó jak užasl, jak se podivil!

A což teprve, když krátkými, z těžka vypravenými slovy Alena vše mu sdělila. Byl rád že aspoň teď, dnes, šel po dávno kýžené žádosti podívat se opět pod Vysokou. Přispěv Aleně studenými obkladky měl se k odchodu. „Přivedu ti lékaře,“ pravil, starostlivě na ni pohleděv.

„Jest věru již svrchovaný čas.“

A skutečné, — když poslední paprsky sluneční chvěly se na nízkém dřevěném stropě Záhorových jizbice, zastaly tu muže vousatého, přísné tváře, jenž nad Alenou se kloně, bedlivě rány její prohlížel. Byl to z Hor Kuten magistr medicinae Tadeáš Gobelius, dobrý přítel Michala Pecha.

Zrak tohoto utkvěl na učeném muži tázavě.

Medikus pokrčil ramenoma.

„Neručím,“ zašeptal tiše, „zápal pokročil již tuze daleko, a to na obou nohách a na jedné ruce.“

Pak pokročiv do kouta jizby, otevřel svůj tlumok a vyndával z něho několik láhvi různé velikosti, tvaru i obsahu.

Na to počal úsilnou lékařskou práci. Když se setmívalo, hotovil se k odchodu. Ale Michal Pech prosil ho úpěnlivě, aby zůstal.

„Budu ti do smrti zavázán vděčností, probdíš-li tu se mnou jen jedinou noc — snad již tím bude zachráněna.“

Doktor slabě se usmál a — přivolil.

„Věru,“ podotkl při tom, „kdybych nevěděl, brachu milý, že už v srdéčku tvém šepmistra Kolihy pana Máří, ledacos bych si mohl odpovědět na otázku, proč se selské dívky tak ujímáš.“

„Právě proto, že je to selská, ubohá dívka, ujímám se —“ odpověděl Michal.

„Hm, máš divné myšlení, s kterým bys pro posměch a podezřívky lidské daleko nedošel,“ zahovořil Gobelius pro sebe.

Pak dlouho ještě při sporém svitu kahance Pech o čemsi široce Gobeliovi rozkládal a jakousi listinu před ním rozbaloval.

„Svoluješ tedy?“ tázal se pak pana medika.

Tento souhlasně přikývl.

„Tedy zítra ráno půjdeme pospolu — — abychom zastihli Jiříka doma.“

Když za soumraku ukončena robota a Dobřeňští poddaní vraceli se s pole, dva ozbrojenci z chasy pánovi přišli pro Bobše Záhoru. Pan Jiří na nádvoří svého sídla již je očekával.

Došed až na tři kroky před pana Jiřího, Bobeš prosebně sepal ruce.

„Milosti, pro Boha živého prosím tebe, pusť mne — sestra má dlí opuštěna na loži smrtelném.

Ráno přijdu zase, jen co u ní přes noc pobudu!“

Hlas ubožákův chvěl se jako list prudkým vichrem a v očích měl plno vřelých slz.

„Nechť zhyne ta láryně — dovede to bez tebe. Zůstaneš zde!“

„Milosti, pro všecko na světě — —“

Bobeš již vrhl se na kolena.

„Ani kroku, pravím!“

„Tedy jsi katan horší svého rychtáře!“ prosebník vzkřikl zoufale a okamžitě se vzpružil.

Leč v tom rozhněvaný pan Jiří dobyl z pochvy zbraně. Ve večerním šeru zablyštěla se ocel matným leskem v očích Bobšových a on již na rameni krváčeje klesl.

„Naučím tě, cháme, pána svého míti v uctivosti!“

Zítří zhyneš jako tvůj táta!“ zahřmělo nádvořím, když Bobše odnášeli do tmavé, vlhké komůrky...

VI

Nazejtří z rána stoje před branou nádvoří svého sídla, pan Jiří Voděradský nemálo se ulekl, vida přibližovati se dvě mužův, podle oděvu z města příšlých. Aby tak si v Praze na něho něčím vzpomněli! Má tam ovšem křížů mnoho i u komorního soudu, i u královské komory...

Proto velmi laskavě, ba úlisně uváděl neznámé hosty do mazhauzu. Neznal ani jednoho ani druhého. Teprve když mu jméno své i stav řekli, stal se — ale jen o poznání — pánovitějším.

„Přicházíme s důtklivou prosbou urozený pane Voděradský,“ přál mladší z nich. „Přes veškeré zákazy prchá nám na Horách Kutných mnoho lidí nevázaných od díla do Turek k vojanskému, lehkému živobytí a nutno novými je dosazovati. Proto bylo nám uloženo jíti po řádných zemanech s prosbou o některé lidí zbytečné z jich zboží, aby je postoupili dolům Jeho Milosti královské. Rci, mohli-bys ty tak učiniti?“

S boubelaté vypasené tváře pana Jiřího zmizel teď úsměv.

„Těžké časy, pánové,“ koktal, „mnoho práce —“.

„Ale sám pan mincmistr, Jan Erazim ze Švamberka, mi pravil, ty že jistě nás neoslyšíš. Pomni dobrého oka u něho i u komory královské —.“

To účinkovalo.

„Dva, na nejvýše tři lidí vám tedy postoupím. Ale musí býti z jedné usedlosti,“ rozhodnul se pan Jiří.

„Chceme jen dva a máme je již vyhlídnuty,“ pravil Gobelius.

„Tím lépe, a kteří to?“

„Bobeš Záhora a jeho sestra Alena,“ odpověděl klidně Pech.

Pan zeman zamračiv se, pohlednul na oba hosty nedůvěřivě. Toť věru jakoby sám ďábel jim našeptal!

„Těch nepostoupím!“ děl rozhodně. „Záhora propadl mému právu. A což s Alenou při horách?“

„I ženských pilně tam ku tkaní provazců a jiných potřeb horních potřebujeme. Známo přec Milosti tvé, že takovýchto tkadlkyň na Horách Kutných tolik, že zvláštní cech svůj mají. — Nu, nesvolíš-li, pane vladyko, s Bohem. Jiných poddaných nežádáme. Aspoň bude pan mincmistr a páni v Praze o tobě věděti — — —“

A již se zdvihali ze sedadel.

„Sečkejte, sečkejte,“ zastavoval je pan Jiří, rozhodnuv se; „když jinak není, tedy jsou svobodni. Ale majetek jejich ovšem, připadne mně. Beztoho je toho na dlaň a mně náleží.“

„I s Pánembohem,“ řekl Pech a v očích zaleskl se mu zásvit radosti. Pak ze záňadří vyňal jakousi listinu a podal ji panu Jiřímu.

„Už to napřed sepsáno,“ pravil usmívaje se; „třeba tvé Milosti pane Voděradský, pouze se podepsati a pečeť přivěsiti —“

Za chvíli vyvedli Bobše Záhoru z vězení na nádvoří. Líce jeho byly pobledlé a levou ruku přidržoval si na pravém rameni, kdež na haleně lpěla mu přischlá krev.

„Aj, tys raněn,“ divil se Pech.

„Jen málo“ — odvětil Bobeš zpola zaraženě a zpola tázavě, těkaje zrakem po hostech i po panu vladykovi.

„Ztrestal jsem ho za zbojnictví,“ děl pan Jiří.

„K tomu ovšem jsi měl plné právo,“ podotknul s divným názvukem Pech. „Ba, kdyby si mu beze vší příčiny krk zakroutil, žádný ani nehlesne; vždyť je to poddaný, ubohý poddaný otrok tvůj. Na vašich nádvořích, vy páni i zemané, nejednou je viděti krev toho lidu. Vyssáli jste jeho sílu, podlomili jste jeho jarost a otupili jste jeho ducha — proto sotva kdy vrátí se doby toho lidu, doby husitské. Ale jenom dejte, vy páni, pozor, abyste se sami neztrestali. Neboť přijdou-li doby, ve kterých dožadovati se budete tohoto lidu za oporu své věci proti moci jiné, opora tato z viny vaší se prolomí — — Zbědovali a zavedli jste lid svůj, s ním sebe zavádíte a s sebou i vlast, matku všech nás. Nedejž Bože, aby z vaší zvůle a pýchy nepřišel pád veliký nejen na vás ale i na všecko což uchráněno v této zemi dosud hnilobné nákazy. Pak by trpěli nevinní s vinnými a kletba nevinných padla by na vás nesesmířena a neodčiněna. Odpust' mi, prosím Milost' tvá těchto slov, jichž zajisté dosud neslyšel jsi ani od svých přátel a tím méně od svých poddaných. Ale rač, prosím, o nich maličko přemýšleti — —“ Obrátiv se pak k Bobšovi Pech dodal: „Jsi od této chvíle svobodným pracovníkem při dolech na Horách Kutných. Pojd'!“

Pan Jiří Voděradský ze Hrušova a na Dobřeni posýlal po tichu všecky blesky a hromy za třemi muži, kteří chvatnými kroky odcházeli z jeho sídla k Vysoké. —

— —

Z večera toho dne zastavil před Záhorových chalupou veliký vůz kočí. Uložena do něho nemocná Alena, jejíž stav tak byl se polepšil, že Gobelius příteli svému neváhal za živobytí její se zaručiti. Gobelius, Pech a Bobeš přisedli a již kočár vlažným večerním vzduchem uháněl k Miskovicům po široké cestě na Hory Kutné vedoucí. — —

* * *

Za nějaký čas roznesla se na Podvysocku zpráva, kterak v rychtáři pana Jiřího Voděradského poznán právu Starého města Pražského před časem propadlý a uprchlý šnorchar a lotras, Václav Lodička, a tamže k právu útrpnému dodán a posléze oběšen.

„Tedy ho to přece neminulo,“ prohodil Michal Pech, uslyšev tu novinu. „Jeden dráč odstraněn, ale bez počtu jiných v hedvábí a aksamitu, s kordisky po boku, se zlatými řetězy kol ztučnělých hrdel, hojností a rozkoší oplývajících v bezpečnosti tisknou, a žel Bohu, hned tak tisknouti nepřestanou své ostruhy na snižená čela ubohého lidu v poddanství.“ — —

Stalo se L. P. 1567 v kraji Podvysockém.

Z malebných rozvalin starých hradů a tvrzí zaznívají k nám přes několik století netoliko velebné zpěvy o skvělých činech národních bohatýrův ale i žalostné úpění lidu, oloupeného o všecku volnost, týraného necitelným panstvem, skláceného do přetěžké poroby. S úctou vzpomínajíc těch, kdož

vycházeli z hradů a tvrzí svých, proslaviti jméno své v poctivém boji za vlast, s úctou a žehnáním vzhlížejíc za stíny oněch, kdož prvenství svého stavu v národě užívali k dobru a blahu veškeré vlasti, věnujmež také okamžik soustrasti obětem útisku a surové zdivočelosti panské.